

ES'AT NAİB'İN “ZAMANIN ELİ” ADLI DİVANINDA İSİM ÇEKİM EKLERİ (Karşılaştırmalı İnceleme)

Arş.Gör.MUNA FADHİL

Abstract

The present, “Noun Suffixes in Selected Poems from “The Hand of Time” Divan of the poet Asaad Al-Naeab”, is a comparative study about noun suffixes in the Turkish Language of Turkmen in Iraq and the Modern Turkish Language.

Asaad Al-Naeab is considered one of the most important Turkmen poets in Iraq. His poetry is characterized by depth of meanings and rhymes. He has started his literary work since 1918 in Kirkuk. He published his first poem in Al-Najma magazine and then he published his poems in different local magazines and newspapers. The poems chosen for this research are extracted from the divan of “The Hand of Time”. They are: The Happy Country: Iraq, Your Hazel Eyes, The Song of Spring, The Hand of Time and Blame, Desertion and Imagination.

These poems were translated from the Turkish language of Iraqi Turkmen into the modern Turkish Language. The suffixes were then pointed out for study. Grammarian classify noun suffixes into:

1. Suffixes of noun cases
2. Pluralization suffix
3. Possession suffixes
4. Statement suffixes
5. Interrogative suffixes

The Turkish Language of the Iraqi Turkmen is similar to the Modern Turkish Language in terms of the characteristics of sounds and their pronunciation. It differs, however, in terms of the pronunciation of the vowels and consonants and both are similar in syntax. The reason of this difference is attributed to the effect of the Arabic language on the Turkish Language of the Iraqi Turkmen as the first has long vowel sounds. The noun suffixes in the Turkish Language of the Iraqi Turkmen which are extracted from the poems of Asaad Al-Naeab are similar in form and structure in the Turkmen, Ottoman and the Turkish languages. The suffixes were written in the Arabic letters in the Turkish Language of Iraqi Turkmen and the Ottoman Language while the Modern Turkish letters were written in the Latin. After finding the noun suffixes in Asaad al-Naeab’s poems, they were classified as follows:

1. Suffixes of noun cases

2. Possession suffixes
3. Polarization suffix
4. The uncommon statement suffixes

Anahtar kelimler: isim, Es'at Naib, Zamanın Eli, çekim ekleri, Irak Türkmen Türkçesi.

ES'AT NAİB'İN “ZAMANIN ELİ” ADLI DİVANINDA İSİM ÇEKİM EKLERİ

ÖNSÖZ

Irak Türk ağızları Azeri Türkçesinin bir uzantısı olarak değerlendirilir. Kerkük Türkçesiyle yazılan edebi ürünler, Irak Türkçesinin tamamını ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Zamanın Eli divanı Kerkük Türkçesiyle yazılan bir eserdir. Bu yüzden bu divanı seçtik ve Irak Türkmen Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dilleri arasında karşılaştırmalı bir inceleme yaptık.

Bu araştırma, Irak Türkmen şairlerinden birisi sayılan Es'at Naib'in şiirleri üzerinde uygulamalı bir çalışmadan oluşmaktadır. Bu çalışmada adı geçen şairin “Zamanın Eli” Divanından bazı şiirlerini önce yeni Türkçeye çevirdik vedaha sonra isim çekim eklerini ele aldık.

GİRİŞ

Es'at Naib, Irak Türklerinin en büyük şairlerindedir. Bu şair 1900'da Kerkük ilçesinde doğmuştur. Altı yaşında okula giderken küçük yaşta Ku'ran Kerimi hatımetmiş ve çeşitli kitapları okumuş. Edebiyatçı bir aile içinde büyümüştür. Bu sıralarda babasından Arapça ve Farsça derslerini almıştır. Bu yüzden lisede edebiyat kolunu seçmiştir. Şiir ve edebiyat derslerini çok severmiş ve aruzlu şiir söylemiş. Genellikle Es'at Naib'in şiirleri anlam bakımından derin, ifade bakımından güzel ve ahenklidir. Bu

şairin ilk yazıları kerkük'te 1918 yılından beri çıkmaya başlayan Necme gazetesinde yayılmaya başlamıştır.¹ Daha sonra şiirleri yaygın bir şekilde çeşitli yerli gazete ve dergilerde de yer almıştır. Şairimizin basılmış önemli eserlerinden "Yaprak" ve "Zamanın Eli" adlı divanlarıdır. *

Çalışmamız divanda isim çekim ekleriyle ilgilendiğinden dolayı kısa bir şekilde ekler ve özellikle isim çekim ekleri üzerinde duracağız.

Ekler konusu Türkçe'nin dilbilgisi kitaplarında şekil bilgisi bölümünde yer alır. Genellikle ekler iki ana bölüme ayrılır ; birincisi çekim ekleri; ikincisi ise yapım ekleri . Çekim ekleri de iki daldan oluşur; fiil çekim ekleri ve isim çekim ekleridir. Bu tezde isim çekim ekleri üzerinde duracağız.

İsim çekim ekleri , cümlelerin türlü öğeleri arasında geçici anlam ilişkileri kurmak üzere isim veya isim soylu kelimelerin ekleri olarak girdikleri çekimdir.²İsim çekimi çokluk eki, durum ekleri , iye-lik ekleri, soru eki ve ekfiil eki olarak beş başlık altında toplanabilir:³

1.İsim Durum Ekleri:

- a. Yalın durumu, isim kökü aynı zamanda yalın durum olarak da kullanılır.
- b. Yükleme durumu, -(y) ı, -i, -u, -ü /eki almış isimlerdir.
- c. Yönelme durumu, -(y) a, -e /eki almış isimlerdir.
- d. Bulunma durumu, -da, -de, -ta, -te /eki almış isimlerdir.
- e. Ayrılma durumu, -dan, -den, -tan, -ten /eki almış isimlerdir.
- f. İlgi durumu, -(n) ın, -in, -un, -ün /eki almış isimlerdir.
- g. Vasıta durumu, -(y) la, -le /eki almış isimlerdir.
- h. Eşitlik durumu:İsim soylu sözcüklere gelip onlara değişik anlamlar katan ve anlama bağlı olarak onları sıfat, zarf yapan – ce , -ca (-çe, -ça) ekleridir.

2.Çokluk eki :isimlerde çokluk –lar/-ler ekleriyle yapılır.

3.İyelik ekleri: isimlerin karşıladığı nesnelere kime veya neye ait olduğunu gösteren eklerdir. Şu eklerle yapılır: -T.1.k(m),(im) -T.2.k(n),(in)-

1-BEYAT, Fazıl Mehdi; *Irak'ta Türkmen Edebiyat Tarihi* , Ümmet Basımevi, Bağdat, 1984,S.118-119.

*-Daha önce şair E'sat Naib'in "Yaprak" başlıklı divanı bir yüksek lisans konusu olarak işlenmiştir.(Geniş bilgi için bk.HASAN ,Ali HÜSEYN, *Irak Türkmen Edebiyatında Esad Naib'in (Yaprak Divanı)*, Yayınlanmamış Master Tezi , Bağdat, 2006.)

²-KORKMAZ, Zeynep; *Grammer Terimleri Sözlüğü*, 4.Baskı, Şenol Matbaacılık, Ankara, 2010,s.9.

³-DEMİR, Nurattin ve YILMAZ, Emine; (Ortak Yapım), *Türk Dili*, 3.Baskı, Grafiker Ofset, Ankara, 2006, s.182.

T.3.k(i),(si)-Ç.1.k(miz),(imiz) -Ç.2.k (niz),(iniz)-Ç.3.k(ları),(leri)

4.Soru eki: isimlerin soru şeklini yapan ektir. Ünlü uyumlarına bağlı olarak mı, mi, mu, mü şeklindedir. Soru eki daima ayrı yazılır.

5.Ek-fiil ekleri İsim soylu sözcükler yüklem yapma göreviyle kullanılan eklerdir; iyi-y-im, iyi-sin, iyi-dir, iyi-y-iz, iyi-siniz, iyi-dirler vb.⁴

Osmanlıca'da ise İsim çekimleri şunlardır:⁵

1.İsim Durum Ekleri:

a.Yalın durumu, isim kökü aynı zamanda yalın durum olarak da kullanılır.

b.Yükleme durumu, (ى)

c.Yönelme durumu,(ه)

d.Bulunma durumu ,(ده)

e.Ayrılma durumu ,(دن)

f. İlgi durumu,(ك،تك)

g. Vasıta durumu,(له)

h. Eşitlik durumu,(جه)

2.Çokluk eki (لر)

3.İyelik ekleri (م،ك،ى /سى، مز، كز، لرى)

4.Soru eki: (مى)

5. Ek-fiil ekleri (م،سك،در، ز، سکز، لردر)

Şiirlerin Çevirisi ve İsim Çekim Ekleri:

Divandan seçtiğimiz şiirleri Türkiye Türkçesine çevirdikten sonra rametinde bulunan isim çekim eklerini tablo şeklinde belirteceğiz.

1.Şanlı Vatan Irak⁶

(1)

Benim güzel vatanım, fedadır sana canım
Tatlı su güzel hava sendedir derde deva
Ne mutludur o kimse, bu yurdun yavrusuysa
Dünyada böyle yer yok, içinde servetler çok
Hem bereket kaynağı, o tarihin her çağı

⁴-Geniş bilgi için bkn(6-ERGİN, Muharrem; *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Basımevi, İstanbul, 2002,s.220-244)

⁵-ERGİN, Muharrem; *Osmanlıca Dersleri*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul, 2004,S.20-22.

6- NAİB, Es'ad ; *Zamanın Eli*, kültür yayınları dizisi 50, Darülhürreyyt , Basım evi, Bağdat, 1985 , S.7.

Gel ek kile⁷buğday, yüz kile kaldır da sâî⁸
Var mı bunun benzeri, git sen ara her yeri?

(2)

Güzellikler taşmakta, kuşlar bini aşamakta
Hayvanlar sürü sürü, yayılma kuştur yürü
Bahar cana yakın, çiçeklere bir bakın
Yaz daha hareketli, meyveler bereketli
Güzün havası serin, mehtabı daha şirin
Kış gece ülfeti, hiç tükenmez lezzeti
İşte bu vatan böyle, bundan hoş var mı söyle ?

a.isim hal ekleri⁹

Türkmence	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
اشماقتا	اشمقده	aşamakta	bulunma eki	7/8
ایچینده	ایچینده	içinde	bulunma eki	7/4
بونان	بونین	bundan	ayrılma eki	7/14
بونون	بونک	bunun	ilgi eki	7/7
بیری	بینی	binî	yükleme eki	7/8
تاریخین	تاریخک	tarihin	ilgi eki	7/5
جانا	جان	cana	yönelme eki	7/10
چیچکلره	چیچکلره	çiçeklere	yönelme eki	7/10
درده	درده	derde	yönelme eki	7/2
دنیادا	دنیاده	dünyada	bulunma eki	7/4
سنا	سنا	sana	yönelme eki	7/1
سرنه دیر	سرنه در	sendedir	bulunma eki	7/2
طاشماقتا	طاشمقده	taşamakta	bulunma eki	7/8
گوزون	گوزک	güzün	ilgi eki	7/12
یری	یری	yeri	yükleme eki	7/7
یوردون	یوردک	yurdun	ilgi eki	7/3

7-KAVAS, Yakup; **Türkçe Sözlük**, Şefik Matbaası, İstanbul, 1989 ,S.291.

⁸BİRİNCİ, Necati ve YETİŞ, Kazım; (Ortak Yapım), **Mükemmel Osmanlı Lugati**, 2.Baskı, AÜ. Basımevi, Ankara, 2005,S.444.

⁹ERGİN, Muharrem; *age.* , S.21.

b. İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
بنيم	بنج	<u>benim</u>	T.1.Ş	7/1
جانيم	جانج	<u>canım</u>	T.1.Ş	7/1
وطنيم	وطنج	<u>vatanım</u>	T.1.Ş	7/1

c. Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
ثروتي	ثروتي	<u>servetler</u>	çokluk eki	7/7
چيچاكي	چيچاكي	<u>çiçekler</u>	çokluk eki	7/10
حيوانلار	حيوانلار	<u>hayvanlar</u>	çokluk eki	7/9
قوشلار	قوشلار	<u>kuşlar</u>	çokluk eki	7/8
گوزه لياكي	گوزلار	<u>güzellikler</u>	çokluk eki	7/8
مه يوه لير	ميوه لير	<u>meyveler</u>	çokluk eki	7/11

d. Soru Eki –mı,-mi,-mu,-mü

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
وارمی	وارمی	Var mı	-mı soru eki	7/7
وارمی	وارمی	Var mı	-mı soru eki	7/14

e. Bildirme Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
سندھ دیر	سندھ در	<u>sendedir</u>	T.3.K	7/2
فدادر	فدادر	<u>fedâdır</u>	T.3.K	7/1
قوشتور	قوشدر	<u>kuştur</u>	T.3.K	7/9
¹⁰ موطلودور	موطلی در	<u>mutludur</u>	T.3.K	7/3

2. Ala Gözlerin¹¹10-Timurtaş, Faruk; *Osmanlıca Türkçesi Grameri*, Alfa Basımevi, İstanbul,1999.S.54.¹¹-NAİB, Es'ad ; *age.* , S.13.

(1)

Aşke yol gösteren, güzeller sendedir
Sihrine tutulan, gönül bendedir
Ondaki tesirdir, beni söyletir
Kaynağıdır çünkü: tatlı havasın

(2)

Sevdalı gözüne, ruhum bağılıdır
Rüyalarımı da, daim kapatır
Günümü, gecemi, o aydınlatır
Günümü sen ayımı sen mülkümü neysin

(3)

Bir dön bak o süzgün bakışlarına
Can kurban edeyim, âla rengine
Kim tutulmaz onun güzelliğine
Göz fennini ceylan senden öğrensin

a.İsim Hal Ekleri

Türkmence	Osmanlı ca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sattır num.
اورتد اکی	اورتد کی	ondaki	bulunma eki	13/3
اورتن	اونک	onun	İlgi eki	13/12
ایمی	ایمی	ayımı	yükleme eki	13/8
باقیشلارین	باقشلرین	bakışlarına	yönelme eki	13/9
بند دیر	بند در	bendedir	bulunma eki	13/2
بنی	بنی	beni	yükleme eki	13/3
رنکین	رنکین	rengine	yönelme eki	13/10
سحرین	سحرین	sihrine	yönelme eki	13/1
سرتد دیر	سرتد در	sendedir	bulunma eki	13/1
سرتن	سرتن	senden	ayrılma eki	13/13
عشوق	عشوق	aşka	yönelme eki	13/1
فنیری	فنیری	fennini	yükleme eki	13/12
گوزه للیکین	گوز للیکین	güzelliğine	yönelme eki	13/11
گوزون	گوزین	gözüne	yönelme eki	13/5
گونمور	گونمی	günümü	yükleme eki	13/8
گونومور	گونمی	günümü	yükleme eki	13/7
گیجه می	گیجه می	gecemi	yükleme eki	13/7
ملکم	ملکم	mülkümü	yükleme eki	13/8

b. İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
ايحي	ايحي	ayımı	T.1.Ş	13/8
روحوم	روحوم	rûhum	T.1.Ş	13/5
رؤيالريمى	رؤيالريمى	rûyalarımı	T.1.Ş	13/6
گوزونه	گوزينه	gözüne	T.3.K	13/5
گونومو	گونومى	günümü	T.1.Ş	13/7
گونومو	گونومى	günümü	T.1.Ş	13/8
گيجه ى	گيجه ى	gecemi	T.1.Ş	13/7
ملكىمى	ملكىمى	mülkümü	T.1.Ş	13/8

c. Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
باقيشلار ينج	باقيشلار ينج	bakışları na	çokluk eki	13/9
رؤيالريمى	رؤيالريمى	rûyaları mı	çokluk eki	13/6
گونزلر	گونزلر	gözler	çokluk eki	13/1

d. Soru eki/ yoktur

e. Bildirme Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
باغليدير	باغليدير	bağlıdır	T.3.K	13/5
بنده دير	بنده در	bendedir	T.3.K	13/2
تائيردير	تائيردر	tesirdir	T.3.K	13/3
سنده دير	سنده در	sendedir	T.3.K	13/1
قايناغيدير	قايناغيدير	kaynağıdır	T.3.K	13/4
نه سين	نه سين	neysin	T.2.K	13/8
هو اسين	هو اسين	havasın	T.2.K	13/4

3.Bahar Şarkısı¹²

(1)

Şenlendi bahar bugün
 Seni kırdı görüncem
 Açıldı güller bütün
 Karanfil, lale, gonca
 Eglenelim güzelim
 Fırsat kaçırmayalım

(2)

Bu esen çapkın rüzgar
 Oynuyor saçlarıyla
 Dallarda öten kuşlar
 Neler söylüyor dile
 Eglenelim güzelim
 Fırsat kaçırmayalım

(3)

Yanağın rengini
 Bağışlamış hak güle
 Saçının ahnegi
 Menekşeyle sünbüle
 Eglenelim güzelim
 Fırsat kaçırmayalım

(4)

Şarabın rengi sinmiş
 Gonca dudaklarına
 Aşkını sarhoş gönül
 Dalmış kucaklarına
 Eglenelim güzelim
 Fırsat kaçırmayalım

a.İsim Hal Ekleri

Türkmence	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
اهنگیری	اهنگیری	âhengini	yükleme eki	24/15
دالاردا	دالرده	dallarda	buluma eki	23/9
دوداقلارینا	دوداقلرینا	dudaklarına	yönülme eki	24/20
رنگیری	رنگیری	rengini	yükleme eki	24/13
سنبله	سنبله	sünble	yönülme eki	24/16

¹²-NAİB, Es'ad ; *age.* , s.23-24.

سزى	سزى	seni	yükleme eki	23/2
شرابىن	شرابىن	şarâbin	ilgi eki	24/19
صاچلار بىلە	صاچلار بىلە	saşlarınla	vasıta eki	23/8
صاچىنىن	صاچىنىن	saçının	ilgi eki	24/15
عشقلا	عشقلا	aşkınla	vasıta eki	24/21
قوجاقلار بىنا	قوجاقلار بىنە	kucaklarına	yönülme eki	24/22
قىردە	قىردە	kırda	buluma eki	23/2
گۈلە	گۈلە	güle	yönülme eki	24/14
منكشە بىلە	منكشە بىلە	menekşeyle	vasıta eki	24/16
ياناغىنىن	ياناغىنىن	yanağının	ilgi eki	24/13

b. İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
اھرىگىنى	اھرىگىنى	âhengini	T.3.Ş	24/15
دوداقلار بىنا	دوداقلار بىنە	dudaklarına	Ç.3.Ş	24/20
رىگى	رىگى	renği	T.3.Ş	24/19
رىگىنى	رىگىنى	renğini	T.3.Ş	24/13
صاچلار بىلە	صاچلار بىلە	saşlarınla	Ç.3.Ş	23/8
قوجاقلار بىنا	قوجاقلار بىنە	kucaklarına	Ç.3.Ş	24/22
گۈزە لىم	گۈزە لىم	güzelim	T.1.Ş	24/5

c. Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Satur/sayfa num.
گۈللەر	گۈللەر	güller	çokluk eki	23/3
قوشلار	قوشلار	kuşlar	çokluk eki	23/9
نە لىر	نە لىر	neler	çokluk eki	23/10
داللار دا	داللار دە	dallarda	çokluk eki	23/9

d.Soru eki / yoktur

e.Bildirme Eki/yoktur

4.Zamanın Eli¹³

(1)

Çocuk iken tanırdım, sevmeli bir kadını
Beni okşar, öperdi, yavrusu gibi belki
Görseydim okşuyor, o birgün başkasını

¹³-NAİB, Es'ad ; *age.* , s.41-43.

Benim mâsumgönülümünden bir tel kopardı sanki

(2)

Gün geçtikçe büyüdüm, ayrıldım çocukluktan
Artık kucakta değil, sârâda yer bulurdum
Yine evvelki gibi, severdim onu ben
Onun da sevgisini, görüp memnun olurdum

(3)

Kısmet icabı birgün, taşınıp ayrılarak
Gittiye de bir süre, hâtıramda yaşadı
Sonra izi duş gibi, yavaş yavaş sularak
Koşardım bir sevdadan, başka bir mâcerâyâ
Birkaç kere (kez) açıldım, birkaç kereler soldum
Getirmedim bahtımın, hepsini bir araya

(5)

Aylık bir bahar günü, gezintiden dönerken
Geçmişleri anarak, dalgın dalgın yürürdüm
Bezmiş gibi ikimiz, ben gönülden o benden
Dünyada değilgördüğüm, sanki rüyâ görürdüm

(6)

Arkadan çağrılınca, dalgınlıktan uyandım
Bu ses yabancı değil, bir tanıdık sesidi
Kulak verdim o yana, gelen sesi arandım
Çünkü bu ses seslerin, bence sevimli sesidi

(7)

Gördüm yaşlı bir kadın, bakıp gülümseyerek
Bana doğru geliyor, yaklaşınca tanıdım
Otuz sene önceki, güzel kadınmış demek
Onu solmuş görünce, içten yanıp yakındım

(8)

Kumral saçı ağarmış, yes almış gözünü
Uygun dolgun göğsü de, cansız vücutsuz olmuş
papamacıkgülüşlerle saklıyordu yüzünü
Solmuştu fakat yine, bir çiçek gibi solmuş

(9)

Sıkarken elini, evet titredi elim
Gönlüm de sevincimden, artık etti merhemet
Hatırını sorarken, sözden kesildi dilim
Tanımazdın söyledi, konuşmasaydım Es'ad

(10)

Seni küçük bıraktım, bak buldum baba yiğit
Tanımazdım kuşunun, olmasaydı yardımı
Kadar yerini bulur, nere gidersen git

Bir rüyâ gibi günlernasıl gitti gördün mü?

a.İsim Hal Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
ارایا	ارایه	araya	yönelme eki	42/8
ارقادان	اروق دن	arkadan	ayrılma eki	42/13
اورى	اورى	onu	yükleme eki	41/7
اورى	اورى	onu	yükleme eki	43/4
اونون	اونك	onun	ilgi eki	41/8
ایجابی	ایجابی	icabı	yükleme eki	42/1
ایچده ن	ایچدن	içten	ayrılma eki	43/4
ایزی	ایزی	izi	yükleme eki	42/3
باشقاسیری	باشقاسیری	başkasını	yükleme eki	41/3
بختمین	بختمك	bahtımın	ilgi eki	42/8
بنا	بنا	bana	yönelme eki	43/1
بنجه	بنجه	bence	eşitlik eki	42/16
بندن	بندن	benden	ayrılma eki	42/11
چوچوقلوقان	چوچوقلوقان	çocukluktan	ayrılma eki	41/5
خاطره مده	خاطره مده	hâtıramde	bulunma eki	42/2
خاطریری	خاطریری	hatırını	yükleme eki	43/11
خیز ایله	خیزله	hız ile	vasıta eki	42/5
دالغینلوقان	دالغینلوقان	dalgınlıktan	ayrılma eki	42/13
سسلرین	سسلرك	seslerin	ilgi eki	42/16
سسرې	سسرې	sesi	yükleme eki	42/15
سه و دادان	سه و دادان	sevdađan	ayrılma eki	42/6
سه و گیسیری	سه و گیسینی	sevgisini	yükleme eki	41/8
سه وینجیمده ن	سه وینجمدن	sevinsimden	ayrılma eki	43/10
سوزده	سوزده	sözde	bulunma eki	42/4
سوزده ن	سوزدن	sözden	ayrılma eki	43/11
صرادا	ساراده	sârâda	bulunma eki	41/6
قوچاقا	قوچاقه	kucakta	bulunma eki	41/6
قوشونون	قوشونك	kuşunun	ilgi eki	43/14
گۆبنتچه ن	گۆبنتچه ن	gezintiden	ayrılma eki	42/9
گوزورې	گوزیری	gözünü	yükleme eki	43/5

گولوشلرله	گولوشلرله	gülüşlerle	vasıta eki	43/7
گونلومده ن	گونلم دن	gönlümden	ayrılma eki	41/4
گونوله ن	گونولن	gönülden	ayrılma eki	42/11
ماجرایا	ماجرایه	mâcerâya	yönelme eki	42/6
ه بپسیری	ه بپسیری	hepsini	yükleme eki	42/8
یان	یان	yana	yönelme eki	42/15
یریری	یریری	yerini	yükleme eki	43/15
الیری	الیری	elinı	yükleme eki	43/9
یوزونو	یوزیری	yüzünü	yükleme eki	43/7

b. İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satur num.
ایکیمیز	ایکیمیز	ikimiz	T.1.Ç	42/11
باشقاسینی	باشقاسینی	başkasını	T.3.K	41/3
بختمین	بختمک	bahtımın	T.1.K	42/8
بنم	بنم	benim	T.1.K	41/4
خاطره مده	خاطره مده	hâtramde	T.1.K	42/2
خاطرینی	خاطرینی	hatırını	T.3.K	43/11
دیلیم	دیلیم	dilim	T.3.K	43/11
سه وگسینی	سه وگسینی	sevgisini	T.1.K	41/8
سه ویملیسینی	سه ویملیسینی	sevimsizidi	T.3.K	42/16
صاچی	صاچی	saçı	T.3.K	43/5
قادیری	قادیری	kadını	T.3.K	41/1
گوزونو	گوزینی	gözünü	T.3.K	43/5
گونلوم	گونلم	gönlüm	T.1.K	43/10
گونلومده ن	گونلم دن	gönlümden	T.1.K	41/4
گونره	گونری	günü	T.3.K	42/9
گیچمیشلیری	گیچمیشلیری	geçmişleri	T.3.Ç	42/10
یاوروسو	یاوروسی	yavrusu	T.3.K	41/2
یرینی	یرینی	yerini	T.3.K	43/15
الیم	الیم	elim	T.3.K	43/9
الیری	الیری	elini	T.3.K	43/9
یوزونو	یوزینی	yüzünü	T.3.K	43/7

c.Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Satır/sayfa num.
خاطر لار	خاطر لیر	hatırlar	çokluk eki	42/4
سسرلیرین	سسرلیرک	seslerin	çokluk eki	42/16
کره لیر	گولیر	gönüler	çokluk eki	42/5
کره لیر	کره لیر	kereler	çokluk eki	42/7
گولوشلیرله	گولوشلیرله	gülüşlerle	çokluk eki	43/7
گولیر	گولیر	günler	çokluk eki	43/16

d.Soru eki / yoktur

e.Bildirme Eki /yoktur

5.İTAP¹⁴

Gönül vermiştim sana, sanırım sen de bana
Bilmem nasıl oldu da, ettin beni bir yana
Araya girmişti, birgün bir kara kedi
Daha neden üzgüyü, bana üst tuttun şimdi
Dilim varmaz sana ben, vefasız söyleyeyim
Ağzımı kapatım, paşkaca ne eyleyeyim

Fırakınla başlayan, derdimin yok dermanı
Canıma canlar katan, o bakışın gülüşün hanı

Artık kalacak demek, gönlümüz yana yana
Sen bir yana, ben bir yana bir yana

Fakat gönlümde tanırım, gibi yaşayacaksın
Koy ayrılık böylece devam etsin de varsın

a.isim hal ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
سنا	سنگا	sana	yönülme eki	44/1
بنا	بگا	bana	yönülme eki	44/1
بنی	بنی	beni	yükleme eki	44/2
يانا	يانه	yana	yönülme eki	44/2
ارایا	ارایه	araya	yönülme eki	44/3

¹⁴-NAİB, Es'ad ; *age.* , s.44.

اوزگوڤو	يوزكى	yüzüğü	yükleme eki	44/4
بنا	بڭلا	banā	yönülme eki	44/4
سنا	سرڭلا	sana	yönülme eki	44/5
اغزىمى	اغزىمى	ağzımı	yükleme eki	44/6
باشقاجا	باشقاجه	başkaca	eşitlik eki	44/6
فراقينلا	فراقينه	furakınla	vasıta eki	44/7
درديمين	درديميك	derdimin	ilgi eki	44/7
جانىما	جانمه	canıma	yönülme eki	44/8
يانا	يانه	yana	yönülme eki	44/10
گونلومده	گونلومه	gönlümde	bulunma eki	44/11
بويله جه	بويله جه	böylece	eşitlik eki	44/12

b. İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
ديليم	ديلم	dilim	T.1.K	44/5
اغزىمى	اغزىمى	ağzım	T.1.K	44/6
درديمين	درديميك	derdimin	T.1.K	44/7
جانىما	جانمه	canıma	T.1.K	44/8
گونلوموز	گونلوموز	gönlümüz	Ç.1.K	44/9
گونلومده	گونلومه	gönlümde	T.1.K	44/11

c. Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
جانلار	جانلر	canlar	Çokluk eki	44/7

d.Soru eki / yoktur

e.Bildirme Eki /yoktur

6.HİCRAN¹⁵

Zannederdim ki hicran, bir keder gibi oda
Devam eder bir müddet, sonra solar kapında

¹⁵-NAİB, Es'ad ; *age.* , s.45.

Şimdi anlıyorum ki, bitmez bir dertmiş hicran
Bilmem nasıl dayanıp , tahammül eder insan

Ayrılık yakmadadır , kalbimi için için
Göz yaşı dökerim ki, ateşimi dindirsin

Bahar gelir gül açar, benim gönlüm açılmaz
Tan yerinden gün doğar, ruhuma nur saçılmaz

Elimde kalan şimdi, bana yalnız yadigar
Sevimli hatırandır, ondan başka neyim var ?

Hayalınla her gece, varmadayım uykuya
Anlatırım derdimi, baş başa doya doya

a.isim hal ekleri

Türkmence	Osmanlı ca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satr num.
اتشیمی	اتشیمی	ateşimi	yükleme eki	45/6
اوردان	اوردن	ondan	ayırılma eki	45/10
اویقویا	اویقویه	uykuya	yönülme eki	45/11
باشا	باشه	baş	yönülme eki	45/12
بنا	بنه	bana	yönülme eki	45/9
خیالینله	خیالینله	hayalinle	vasıta eki	45/11
دردیمی	دردی	derdimi	yükleme eki	45/12
روحوم	روحوم	ruhuma	yönülme eki	45/8
قابیندا	قابینده	kapında	buluma eki	45/2
قلبمی	قلبمی	kalbimi	yükleme eki	45/5
یاقما دیر	یاقما در	yakmadadır	buluma eki	45/5
یریندن	یریندن	yerinden	ayırılma eki	45/7
الیمده	الیمده	elimde	buluma eki	45/9

b.İyelik Ekleri

Türkmence	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /satr num.
اتشیمی	اتشیمی	ateşimi	T.1.K	45/6
بنیم	بنه	benim	T.1.K	45/7

خاطره ندیر	خاطره رنیر	hatırandır	T.2.K	10/45
خیالیرلا	خیالینه	hayalinle	T.2.K	45/11
دردیجی	دردی	derdimi	T.1.K	45/12
روحوم	روحمه	ruhuma	T.1.K	45/8
قلنجی	قلنجی	kalbimi	T.1.K	45/5
گونلوم	گونلم	gönlüm	T.1.K	45/7

c.Çokluk Eki / yoktur

d.Soru eki / yoktur

e. Bildirme Eki

Türkmence	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
یاقمادادیر	یاقماده در	yakmadadır	T3K	45/5
خاطره رنیر	خاطره رنیر	hatırandır	T3K	10/45

7.HAYÂL¹⁶

En gamlı günlerimde, ben yes alırken
Geli verir yanıma, cana yakın bir hayâl
Melek gibi tertemiz, daha mûnis periden
Tasamı gidermekle, çalışır uysal uysal

Gönlümü ayı tanır bilir bütün derdini
Ona göre şekil alır, ona göre davranır
Öyle sarılır bana, öyle oyalar beni
Bizi her kim görürse, gelmişiz ikiz sanır

Fakat biraz çekingen, biraz gayrından örker
İster ki hep benimle, kalı versin baş başa
Anlamış oldum artık, bana pek uygun meger
Bu yüzden ben de ona, atıldım koşa koşa

Şimdi olmuştur bana, o bir gönül ahengi
Mevsimler bundan böyle, ister olsun hepsi göz
Ayrılmam kendisinden, öyle can yoldaşı ki
Beraber olacağız, bu kesindir yüzde yüz

¹⁶-NAİB, Es'ad ; *age.* , s.46.

a.isim hal ekleri

Türkme nce	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
اون	اونك	ona	yönleme eki	46/6
اون	اون	ona	yönleme eki	46/12
ايي	ايي	ayı	yükleme eki	46/5
باشرا	باشرا	başā	yönleme eki	46/10
بنا	بنا	bana	yönleme eki	46/6
بنا	بنا	bana	yönleme eki	46/11
بنا	بنا	bana	yönleme eki	46/13
بري	بري	beni	yükleme eki	46/1
بري	بري	beni	yükleme eki	46/7
بنيمله	بنيمله	benimle	vasita eki	56/10
بوران	بوران	bundan	ayrılma eki	46/14
بیزی	بیزی	bizi	yükleme eki	46/7
بويچن	بويچن	periden	ayrılma eki	46/3
تاسامی	تاسامی	tasamı	yükleme eki	46/4
جان	جان	cana	yönleme eki	46/2
درديري	درديري	derdini	yükleme eki	46/5
غيرينه	غيرينه	gayrından	ayrılma eki	46/9
کنديسيرينه	کنديسيرينه	kendisinden	ayrılma eki	46/15
گونلريمده	گونلريمده	günlerimde	bulunma eki	46/1
گونلومو	گونلومي	gönlümü	yükleme eki	46/5
گيده رماگله	گيده رماگله	gidermekle	vasita eki	46/4
يانيمدا	يانمه	yanıma	yönleme eki	46/2
يوزده	يوزده	yüzde	bulunma eki	46/16
يوزدهن	يوزدن	yüzünden	ayrılma eki	46/12

b.İyelik Ekleri

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sadır num.
درديني	درديني	derdini	T.3.K	46/5
کنديسينده	کنديسيندن	kendisinden	T.3.K	46/15

گونلریمده	گونلریمده	günlerimde	T.1.K	46/1
گونلریمو	گونلریمی	gönlümü	T.1.K	46/5
یانیم	یانیه	yanıma	T.1.K	46/2
یولداشیمی	یولداشیمی	yoldaşı	T.3.K	46/15

c.Çokluk Eki

Türkmençe	Osmanlıca	Yeni Türkçe	Ekin türü	Sayfa /sıra num.
گونلریمده	گونلریمده	günlerimde	çoğul eki	46/1
موسمیر	موسمیر	mevsimler	çoğul eki	46/14

Sonuc

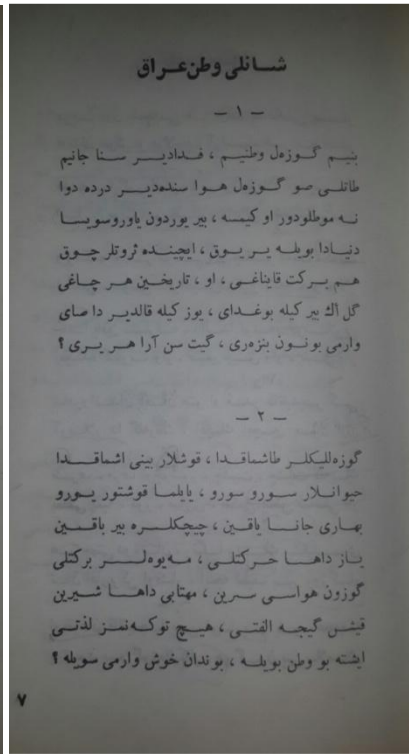
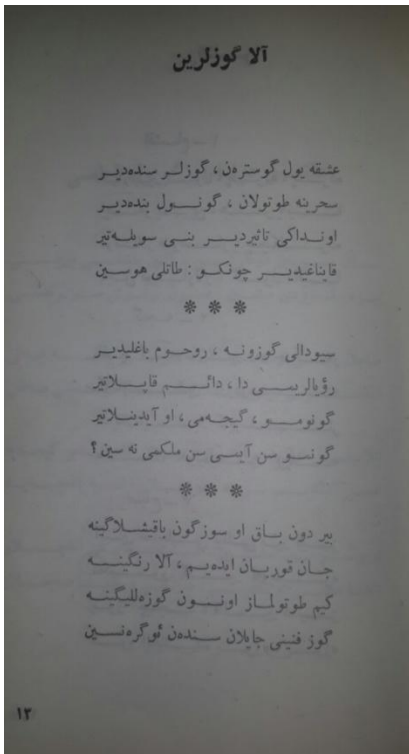
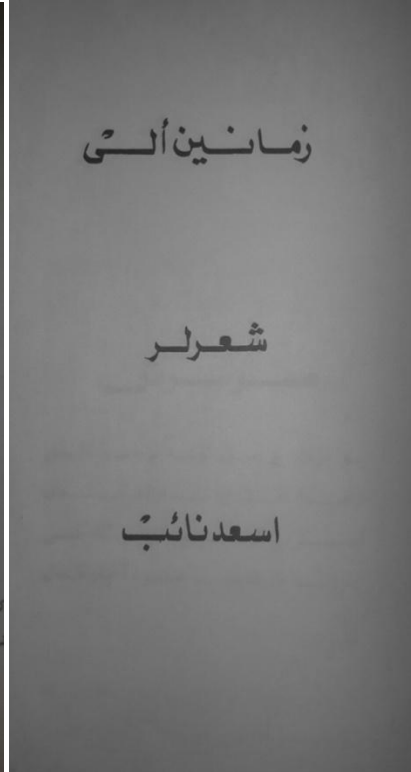
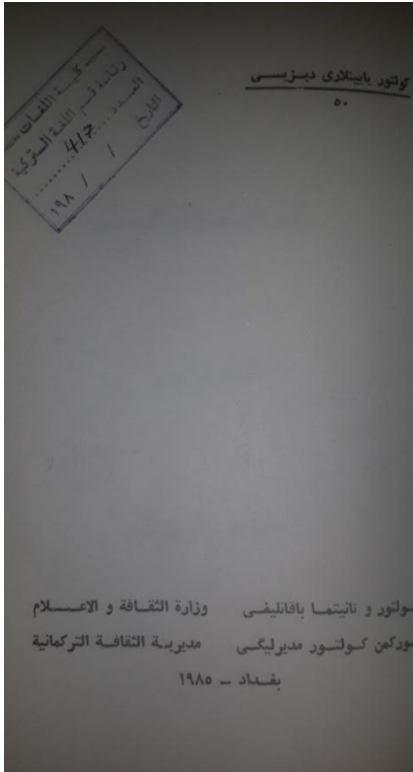
İsim çekim ekleri, isimlerin diğer kelimelerle ilgisini kuran, dile işlevlik kazandıran eklerdir. Bu çalışmada Irak Türkmen Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde bulunan isim çekim eklerini uygulamalı olarak karşılaştırmalı bir inceleme yaparak vardığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

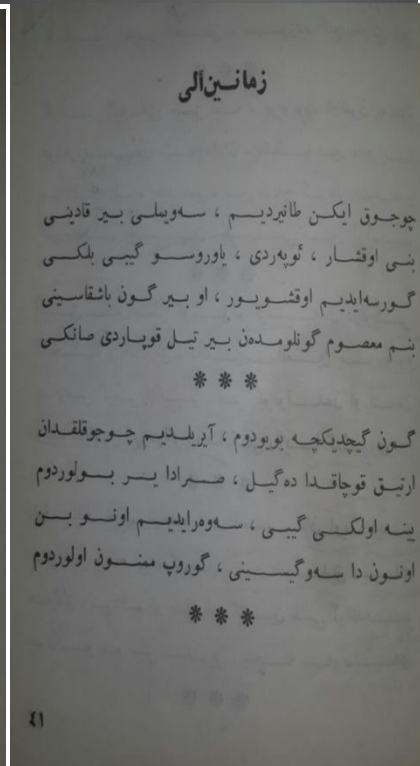
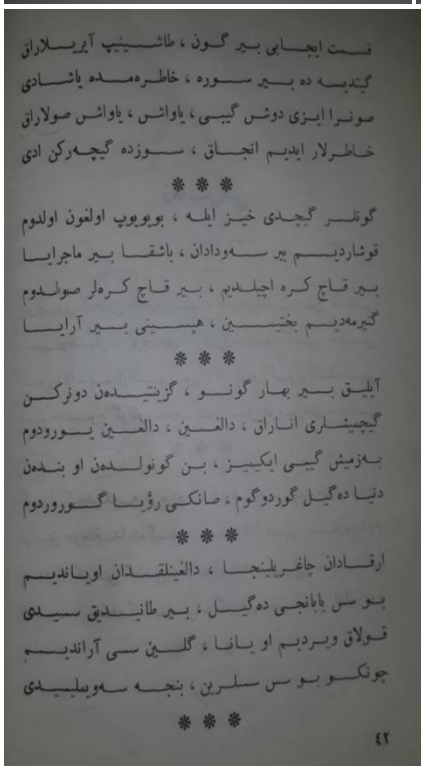
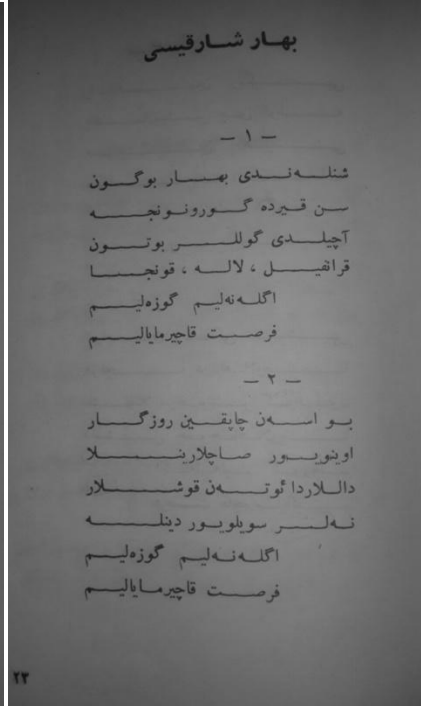
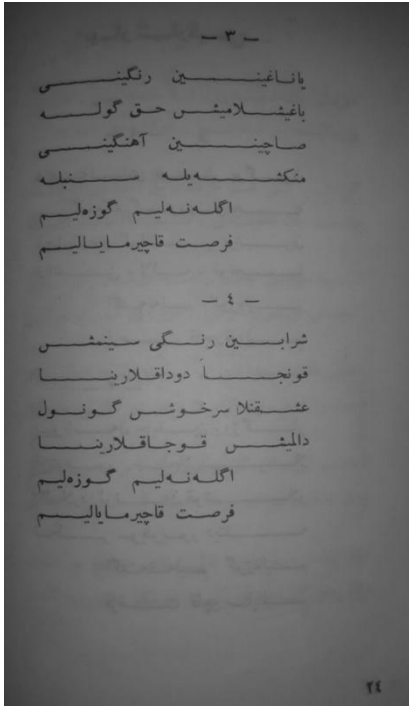
- Irak Türkmen Türkçesi, Osmanlı Türkçesine daha yakındır.
- Irak Türkmen Türkçesiyle yazılan isim çekim ekleri, Arap alfabesiyle yazılmış ve Osmanlı Türkçesi'nin ses uyumu kurallarına bağlı olarak şekil bilgisinin özellikleri taşımaktadır. Fakat bu eklerin teleffuz ve yazılışında uzun ünlüler görülmektedir.
- Osmanlı Türkçesinde yazılan isim çekim ekleri, Arap alfabesiyle yazılmış ve bu ekler hem Osmanlıca'nın ses bilgisinin ve şekil bilgisinin özelliklerini taşımaktadır. Yani bu eklerde uzun ünlü yoktur.
- Türkiye Türkçesiyle yazılan bu ekler yeni Türkiye Türkçesinin ses bilgisi özelliklerini taşımaktadır .

Irak Türkmen Türkçesi ve Osmanlıca yazılan isim çekim ekleri Türkiye Türkçesine çevirdiğimizde aynı şekilde yazılır .

Kaynakça

- 1-BANGUOĞLU, Tahsin; *Türkçenin Grameri*, TTK Basımevi, Ankara, 1990.
- 2-BEYAT, Fazıl Mehdi; *Irak'ta Türkmen Edebiyat Tarihi* , Ümmet Basımevi, Bağdat, 1984.
- 3-BİLGEGİL, M.Kaya; *Türkçe Dilbilgisi*, 3.Basım, Dergâh Yayın-ları, İstanbul, 1984.
- 4-BİRİNCİ, Necati ve YETİŞ, Kazım; (Ortak Yapım), *Mükemmel Osmanlı Lugati*, 2.Baskı, AÜ. Basımevi, Ankara, 2005.
- 5-EDİSKUN, Haydar; *Türk Dilbilgisi*, 12. Baskı, Remzi Basımevi, İstanbul, 2010.
- 6-ERGİN, Muharrem; *Türk Dilbilgisi*, Bayrak Basımevi, İstanbul, 2002.
- 7-ERGİN, Muharrem; *Osmanlıca Dersleri*, Boğaziçi Yayınevi, İstanbul, 2004.
- 8- NAİB, Es'ad ; *Zamanın Eli* , kültür yayımları dizisi 50, Darülhüreyt , Basım evi, Bağdat, 1985.
- 9-HENGİRMEN, Mehmet; *Türkçe Dilbilgisi*, 9.Baskı, Ünal Ofest Ankara, 2007.
- 10-KAVAS, Yakup; *Türkçe Sözlük*, Şefik Matbaası, İstanbul, 1989.
- ¹1-KORKMAZ, Zeynep; *Grammer Terimleri Sözlüğü*, 4.Baskı, Şenol Matbaacılık, Ankara, 2010.
- 12-TİMURTAŞ, Faruk; *Osmanlıca Türkçesi Grameri*, Alfa Basımevi, İstanbul, 1999.
- 13-TÜRK Dil Kurumu; *Türkçe Sözlük*, 10.Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2005.
- 14-_____ ; *Yazım Kılavuzu*, 26.Baskı, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- 15-ZÜLFİKAR, Hamza; *Yabancılar için Türkçe Dilbilgisi*, Ankara Üniversitesi, Türkçe kursu Yayınları, Ankara, 1980.

عتاب

گونول ویریشدیم بنا ، صاتیرم سن ده بنا
بیلیم ناصل اولدو دا ، اتدین بنی بیر یانا

آرایا گیریشدی ، بیر گون قارا کدی
داها نهدن اوز گویو ، بنا اوست طوتدون شیدی

دیلیم وارماز سنا بن ، وفاسیز سویله ییم
آغزیسی قاپاتایم ، باشقاچا نه یله ییم

فراتینلا باشلابان ، دردیسین یوق درمانی
جانما جانلار قاطان ، او باقیش ، گولوش هانی

ارتیق قالاجاق دیمک ، گولوموز یانا ، یانا
« سن بیر یانا ، بن بیر یانا بیر یانا »

نقط گولومده طانیریم ، گیبی یاشایاجاقسین
قوی آریلیق بولمجه دوام ایشین ده وارسین

۴۴

موردوم باشلی بیر قادین ، باقیق گولومه یه رده
بنا دوغورو گلیسور ، یاقلادینجا طانیدیم
اونوز نه تونجه کی ، گوزهل قادنیش دیمک
اونو صولوش گورونجه ، ایچدن یانیق یاقیدیم

* * *

قورال صاچی آغارمیش ، یاس المیش گوزونو
اونون دولتون گوگسوده ، جانسیز وجودسیز اولوش
پایاییق گولوشارلسه صاقلیوردو یوزونو
صولوشدو فقط یینه ، بیر چیچک گیبی صولوش

* * *

سقارایکن البنی ، نه وهت تیره دی الیم
گولوم ده سه ونیچمدن ، ارتیق ایتدی مرحمت
خاطرینی صورارکن ، سوزدهن که میله دیلیم
طانازدین سویله دی ، قونوشما یاییم اسعد

* * *

« سنی کوچوک براقیدیم ، باق بولدوم بابا ییگیت
طانازدیم قوشونون ، اولما یالیدی یاردیسی
کسلریرینی بولور ، نیره گیده رسن گییت
بیر رؤیا گیبی گولور ، ناصل گیتدی گوردونی »

۴۳

خیال

ان غلی گولورسیده ، بنی یاس الیرکن
کلی ویریر یانما ، جانا یاقین بیر خیال
ملک گیبی ترمیز ، داها مونس پریدن
تاسامی گیده مکله ، چالیشر اویسال اویسال

* * *

گونلومو ایسی طانیر ییلر بوتون دردینی
اونا گوره شکل آلیر ، اونا گوره داوانسیر
ئوبله صا یلیر بنا ، ئوبله اویسالار بنی
ییزی هر کیم گوروره ، گلنیشیز ایکیز صایر

* * *

نقط بیزاز چکینگن ، بیزاز غیریدهن اورکهر
ایتر کی هب بیله ، قالی ویرسین باش باشا
الامیش اولدوم ارتیق ، بنا پک اونون مگر
بو یوزدهن بن ده اونا ، آتیلدیم قوشا قوشا

* * *

شیدی اولمشودور بنا ، او بیر گونول آهنگی
موسلر بوتدان بولم ، ایتر اولسون هبی گوز
آریلمام کدی سیدن ، ئوبله جان بولداشی کی
برابیر اولاجاغیز ، بو که میتدیر یوزده یوز

۴۶

هجران

طن ایله دیدیم کی هجران ، بیر کدر گیبی اودا
دوام ایدهر بیر ملت ، صونرا صولار قاپیندا

* * *

شیدی اظیوروم کی ، یشمز بیر دردیمن هجران
بیلیریم ناصل دایانپ ، تحمل ایدهر انسان

* * *

ایرلییق یاقادادیر ، قلبی ایچین ، ایچین
گوز یاشی دوکهریم کی ، آتشی دیندیرسین

* * *

بهار گلیر گول اچار ، نیم گونلومو آچیلماز
تان برندهن گون دوغار ، روحوما نور صاچیلماز

* * *

ایسده قالان شیدی ، بنا یالتیز یادگار
سه ویلی خاطره تدیر ، اوندان باشقا نه ییم وار ؟

* * *

خاینلا هر گیجه ، وارما دایم اوقیوبا
الایریم دردیمی ، باش باشا ، دویا دویا

۴۵

لواحق تصريف الاسماء في مختارات شعرية من ديوان يد الزمان للشاعر اسعد النائب

(دراسة مقارنة)

الباحثة: منى فاضل جهانكير

ملخص البحث في اللغة العربية

يعتبر البحث الموسوم (لواحق تصريف الاسماء في مختارات شعرية من ديوان يد الزمان للشاعر اسعد النائب) من الدراسات المقارنة أذ تناولت في بحثي هذا لواحق تصريف الاسماء في اللغة التركية لترجمان العراق وما يقابلها في اللغة التركية الحديثة. يعد الشاعر اسعد النائب من اكبر واهم الشعراء التركمان في العراق. وتتميز اشعاره بصورة عامة بعمق المعنى وذات قوافي موزونة. بدأ الشاعر مشواره الادبي منذ عام 1918 في محافظة كركوك. وتم نشر اول شعر كتب له في مجلة النجمة وبعدها تم نشر اشعاره في مختلف المجالات والجرائد المحلية. ومن اهم القصائد التي اخترتها من ديوان يد الزمان في بحثي هذا: الوطن السعيد العراق وعيناك العسلية و اغنية الربيع و يد الزمان و عتاب و هجران و خيال. يتضمن بحثي هذا تحويل القصائد من اللغة التركية لترجمان العراق الى اللغة التركية الحديثة ومن ثم استخراج لواحق التصريف منها. وتصنف لواحق تصريف الاسماء في اللغة التركية حسب علماء النحو كالآتي:

1-لواحق حالات الاسم

2- لاحقة الجمع

3- لواحق التملك

4- لاحقة الاخبار

5- اداة الاستفهام

تشبه اللغة التركية لترجمان العراق ، اللغة التركية العثمانية من حيث خصائص الاصوات وتلفظها. وتختلف عن اللغة التركية الحديثة من ناحية تلفظ الاحرف الصوتية والصامتة وتشابه من ناحية علم الشكل . ويعود سبب الاختلاف لتاثر اللغة التركية لترجمان العراق باللغة العربية باحتواها على احرف صوتية طويلة. ان لواحق تصريف الاسماء في اللغة التركية لترجمان العراق والمستخرجة من اشعار اسعد النائب تتشابه من ناحية الشكل والبناء في اللغة التركية لترجمان العراق واللغة التركية العثمانية واللغة التركية . ولكن لواحق التصريف كتبت بالاحرف العربية في اللغة التركية لترجمان العراق و التركية العثمانية واما باللغة التركية الحديثة كتبت بالاحرف اللاتينية.

وبعد استخراج لواحق تصريف الاسماء من قصائد الشاعر اسعد النائب استطيع تصنيف استخدامها كالاتي :

- 1-لواحق حالات الاسم
- 2- لواحق التملك
- 3- لاحقة الجمع
- 4- لاحقة الاخبار / استعمالها غير شائع

Araştırmacı Hakkında

Arş.Gör.Muna Fazıl Cihangir, Bağdat Üniversitesi , Diller Fakültesi , Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Eğitim Üyesi, Eğitim Tahsili: yüksek lisans , Uzmanlık Alanı: Türk Dili, Yayınları: yayınlamamış bir tez var (Türkçe'de Kelime Grupları).

munafadhil@ colang uobghdad edu. Iq